

suuden kautta. Kyseiset artikkelit eivät varsinaisesti edusta sosiaalisten verkostojen ja niiden toimintalogiikan tutkimusta, mutta ovat toki kiinnostavia ja aukeavat myös kirjallisuudentutkimusta kovin vähän tuntevalle. Rytkönen tarkastelee sukupolvien, (iso)äidin ja tyttären, välisiä suhteita kahden 2000-luvulla julkaistun venäläisen nykynaiskirjailijan tekstien kautta, jotka molemmat käsittelevät neuvostoaikaa. Henkilöhahmojen välisissä suhteissa heijastuvat yhteiskunnalliset ja historialliset muutokset. Hakanen käsittelee yhä Venäjällä vaiettua aihetta, homoseksuaalisuutta, tarkastellen miesten välisen halun ja rakkauden kuvausta tekstien kautta, jotka edustavat venäläistä kirjallisuutta 1960-luvulta 2000-luvulle. Hakanen luo lyhyesti myös kuvauksen homoseksuaalisuuden ja sen kuvauksen historiaan Venäjällä ja Neuvostoliitossa. Kiintoisa Hakasen huomio on, että kaikille tarkastelun alla oleville kirjailijoille länsi näyttäisi olevan peili, jonka kautta käsitystä homoseksuaalisuudesta rakennetaan – usein kyseenalaistaen läntisen tasa-arvon ja hai-

kaillen paluusta Neuvostoliiton salaisten verkostojen aikaan.

Vaikka artikkeleissa sosiaalisten suhteiden käsittely ja ymmärrys on moninaista, on *Suhteiden Venäjä* kokonaisuutena toimiva ja sisältää erinomaisia artikkeleita. Kirja on yleistajuinen, ei erityisen teoreettinen, vaikka toki kirjoittajat tuovat esiin myös teoreettiset metodologiset lähtökohtansa. Ennen kaikkea kirja sisältää arjen kuvauksia, joita on mukava lukea. Kirjaa voi lämpimästi suositella tutkijoille ja vaikkapa oppikirjaksikin – sekä kenelle tahansa Venäjästä kiinnostuneelle. Selvää artikkelikokoelman perusteella on, että sosiaaliset verkostot ovat joskus merkillisyydessäänkin yhä merkittäviä ja niiden nykyinen toimintalogiikka sisältää sekä vanhaa ja uutta. Toisaalta voimakkaasti nousee esiin myös se, että tulevaisuudessa esimerkiksi luokkajaon voimistuessa voi tilanne kovinkin muuttua. Venäjän sosiaaliset verkostot ovat siis muutostilassa, mikä synnyttää jatkossakin tarpeen empiirisille tutkimuksille.

Meri Kulmala

Mitä voimme oppia Latvian tapauksesta?

Jukka Rislakki: *Tapaus Latvia. Pieni kansakunta disinformaatiokampanjan kohteena. Tampere: Vastapaino, 2007.*

Vaikka Latvialla ei ole läheskään yhtä keskeistä asemaa suomalaisen tietoisuudessa kuin Virolla ja vaikka suomalaiset yhä edelleen sekoittavat Latvian ja Liettuan keskenään, maa alkaa meillä pikku hiljaa sijoittua maailmankartalle. Lisääntynyt kiinnostus maata kohtaan ei näy pelkästään Latviaan suuntautuvan matkailun kasvuna vaan myös siinä, että Latviasta kertova perusteoksia alkaa olla saatavilla suomeksi. Viimeisin ilmestyneistä teoksista

on Jukka Rislakin *Tapaus Latvia*, joka käsittelee maan nykytilasta ja lähimenneisyydestä esiintyviä monia – oikeastaan uskomattoman lukuisia – harhakäsityksiä.

Monet kysymyksistä, joita Latvia herättää uutisia seuraavissa ja tausta-analyyseja lukevissa suomalaisissa, liittyvät venäjänkielisen vähemmistön kohteluun ja tämän vaikutuksiin Latvian Venäjä-suhteeseen. Suomalaisia kiinnostanee yleisesti myös kysymys siitä, miten Latvia ajautui Neuvostoliiton osaksi. Kiintoisa on myös latvialaisen yhteiskunnan luonne sotien välisenä aikana. Maassamme seurataan mielenkiinnolla suomalaistenkin

yritysten mittavista investoinneista hyötynneen lähinaapurin taloudellista ja poliittista kehitystä itenäisyyden palauttamisen jälkeen. *Tapaus Latvia* -kirjan otsikoissa Rislakki listaa suuren määrän juuri näihin teemoihin liittyviä tavallisia harhakäsityksiä ja oikaisee niitä tarkastelemalla Latvian yhteiskuntaa helpotajuisesti, mutta silti pintaa syvemältä.

Kirja valistaa lukijaa Latvian lähihistorian tapahtumista keskittyen niihin tapahtumiin, joista on uutisoitu maailmalla. Tämän lähestymistapansa takia *Tapaus Latvia* herättää kysymyksiä siitä, kuinka luotettavia arvovaltaisetkaan uutistoimistot ja mediat ovat – varsinkin silloin, kun välitetään tietoa jossain mielessä perifeerisistä alueista. Tämä problematiikka ei ole vieras suomalaisillekaan: olemmehan herkkiä maahamme kohdistuvia ennakkoluuloja ja tietämättömyyttä kohtaan, vaikka emme ole Latvian tapaan joutuneet syytösvyöryn kohteeksi. Lukija (Sofi Oksanen mukaan lukien – ks. *Metro*-lehden kolumni 23.5.2008) jää pohtimaan nykyaikaisen uutisoinnin ja jopa akateemisen tutkimuksen mekanismeja, jotka sallivat väärän tiedon leviämisen ja tekevät vääristä tiedoista totuuksia. Tältä osin kirjalla on laajempaakin merkitystä pohdiskeluna siitä, miten pystyisimme pitämään mielempä avoimena ja kriittisenä silloinkin, kun tosiasiat kiusallisesti riitelevät maailmankatsomuksemme kanssa eikä niitä rummuteta valtamedioissa.

Rislakki on hyvä kirjoittaja. Hänen journalistinen otteensa viehättää: asioihin tartutaan kysymysten kautta, ja keräämiinsä kysymyksiin Rislakki vastaa monipuolisesti ja kuitenkin selkeästi. Tapaus Latviassa käsitellään *asiaa*. Rislakki keskittyy faktaan kuvaten ja korjaten väärinkäsityksiä melkein uuvuttavan tarkkaan, vaikuttavin lähdeviittauksin. Jossain kohti selkeämpi jäsentely

ehkä estäisi tunnetta faktoihin hukkumisesta. Toistot johtuvat tosin ainakin osittain siitä, että luvut on kirjoitettu luettaviksi vapaavalintaisessa järjestyksessä. Rislakki ei peittele sitä, että hän on kiintynyt Latviaan – mutta hän tuo kuitenkin myös tarpeen tullen esiin Latvialle epäedulliset näkökulmat, mikä tuo tervetullutta säroä maata yleensä puolustavaan kertomukseen. Kriitikki kohdistuu pitkälti ilmiöihin, jotka saattavat kytkeytyä demokratian opettelemiseen ja maan lähihistoriaan: kiihkeisiin kantoihin seksuaalivähemmistöihin jopa maan parlamentissa, *Saeimassa*, muukalaiskammioon (myös suhteessa pakolaisiin), sotilaiden lähettämiseen Irakiin ilman juuri minkäänlaista keskustelua parlamentissa jne.

Kaksi ensimmäistä lukua koskevat Latvian venäläisvähemmistön poliittisia ja kieleen liittyviä oikeuksia. Näissä luvuissa Rislakki käsittelee muun muassa Latvian kansalaisuusvaatimuksia sekä Latvian venäläisten reaktiota niihin ja vertaa tilannetta Norjan tilanteeseen natsimiehityksen jälkeen: mitä jos Norja olisi pakotettu sallimaan miehittäjät jäämään maahan, maksamaan heille täyttä eläkettä palvelusajastaan ja palvelemaan heitä saksaksi? Latvian venäläinen vähemmistö on huonosti integroitunut Latviaan. Lisäksi Latviassa 96–98 % asukkaista osaa venäjää, latviaa alle 80 %. Venäjä dominoi yksityisellä sektorilla maataloutta lukuun ottamatta; uutta vuotta juhliitaan Moskovan aikaan. Latvian venäläisten vitsi ”Riika on hyvä kaupunki, mutta siellä on liikaa latvialaisia” ei naurata – paitsi ehkä venäläisiä, joille Riika on hyvä kaupunki: kaikkialla tulee toimeen venäjäksi. Rislakin mukaan lännestä paluumuuttaneita latvialaisia, jotka eivät osaa venäjää, kohdellaan epäuskoisesti ja työkeästi.

Tämän jälkeen Rislakki tekee

pienen harppauksen taaksepäin historiassa valaisten latvialaisen kansallista heräämistä ja kehitystä. Vaikka hän muun muassa mainitsee kansanrunousaarten muodostavat *dainat*, joita Krišjānis Baronsin johdolla kansallisen heräämisen yhteydessä alettiin kerätä koko kansan innokkaalla tuella, tässä yhteydessä olisi mahdollisesti voinut käsitellä kulttuurin kehitystä vähän laajemminkin. Se lienee suomalaisille yhtä tuntematonta kuin maan poliittinen historia siitä huolimatta, että kirjallisuuden, kuvataiteen, arkkitehtuurin ym. kulttuurin osaluoiden kehitys on rinnastunut suomalaisuuteen tavalla, jota neuvostokauden vieraantumisen jälkeen on vaikea enää kuvitella. Kirja kuitenkin keskittyy ensisijaisesti maan poliittiseen nykytilanteeseen sekä poliittiseen historiaan, eikä kulttuuri ole ollut poliittisiin oloihin verrattavalla tavalla väärän informaation kohteena. Kiinnostuneelle lukijalle on onneksi jo tarjolla kulttuuriankin käsitteleviä teoksia.

Rislakki käy luku luvulta läpi avaintapahtumia, jotka lähes poikkeuksetta liittyvät joko Neuvostoliittoon tai Saksaan. Latviaa on syytetty veljeilystä; latvialaisia pidetään natsi-Saksan tehokkaimpina juutalaisten tappajina; väitetään, että latvialaiset työläiset kutsuivat neuvostomiehitystä pelastukseksi ... On totta, että Latvian sotienvälinen valtio yritti sopimusten kautta pitää itsenäisyytensä ja puolueettomuutensa. On totta, että natsi-Saksan aikana oli myös latvialaisia juutalaisia tappaneiden joukossa, mutta kuten Rislakki näyttää, valtaosa heistä mobilisoitiin käskyllä, sotalailla uhaten.

Viimeisessä luvussa valaistetaan nykykehitystä ja keskustellaan maata vaivaavan korruption luonteesta, levinneisyydestä ja vakavuudesta. Neuvostoliiton jälkeisessä Latviassa kaikki ei valitettavasti vielä ole hyvin.

Mutta asiat pitää nähdä oikeassa kontekstissaan, sekä sisäisiä että ulkoisia ongelmia vasten. Talousongelmat ovat suuria, ja Venäjä pitää Latviaa, Viron ohella, suurimpana vihollisenaan!

Latvia, jonka sotien välinen vähemmistöpolitiikka oli harvinaisen edistyksellinen, on joutunut maalitauluksi väitettyjen ihmisoikeusloukkausten takia. Nykyinen Latvia ei tietenkään kaikilta osin ole sama maa, jossa kulttuurinen vapaamielisyys vallitsi. Vaikka ylilyöntejä sattuu, voidaan silti kysyä, ovatko Latvian nykyiset vaatimukset kohtuuttomia. Kuten kirjassa osoitetaan, käytännöt kansalaisuuden saamiseksi eivät ainakaan vaativuudellaan juurikaan poikkea muiden maiden vastaavista. Kysymys on lähinnä siitä, että miehittäjävaltan asukkaille ei ole automaattisesti myönnetty kansalaisuutta. Lienee kiistämätöntä, että osa neuvostoaikana Latviaan muuttaneista suhtautuu välinpitämättömästi tai jopa vihamielisesti maan itsenäisyyteen ja sen virallisen kielen käyttöön. Tuskin on kohtuutonta pitää tätä asennetta uhkana maan kielen, kulttuurin ja itsenäisyyden säilymiselle. Tämän eteen muut maat, muun muassa Suomi, ovat käyneet sotaa.

Vaikka kirja pitäytyy tosiasioita vääristelevän disinformaation kritiikissä, herättää se kuitenkin lukijassa kysymyksiä myös siitä, mistä Latvian tapauksessa perimmältään on kyse. Usein Latviaa kritisoivat näyttävät ajattelevan, että maahan kohdistuneista historiallisista, kansainvälistä oikeutta loukanneista vääryyksistä huolimatta maan alkuperäisellä väestöllä ei enää ole oikeutta vaatia maahan asettuneilta ei-latvialaisilta sopeutumista paikallisiin oloihin. Demokratia vaatii tämän näkemyksen mukaan jokaisen yksilön täysin tasapuolista kohtelua. Nykyisen länsimaisen liberaalin moraalikäsitteen ja poliittisen filosofian valossa yksilö näyttävä-

tyykin melko selvästi yhteisöä tärkeämpänä. Mutta mitä tällä tarkkaan ottaen tarkoitetaan?

Meillä on kaikesta huolimatta, poliittisesta näkökannasta riippumatta, taipumus ajatella, että maamme itsenäisyydellä ja historiallisesti muodostuneella erityisillä arvoilla – kielillä, kulttuurilla, poliittisella järjestelmällä jne. – on tietty arvo, joiden suojelemiseksi (materiaalisten arvojen ohessa) säätelemme maahanmuuttoa ja edellytämme maahanmuuttajilta tiettyä sopeutumista. Harvat niistäkään, jotka kannattavat suurempia pakolaiskiintiöitä tai muuta maahanmuuttoa, ovat valmiita myöntämään oitis kaikille maahamme pyrkiville täysiä kansalaisoikeuksia. Johtuen historiallisesta onnekkudestamme (sodan kovista uhrauksistakin huolimatta) meidän on helppo moralisoida ja puhua länsimaisista perusarvoista. Juuri niitä latvialaisetkin haluavat puolustaa.

Sikäli kuin kirjan hyvin dokumentoituihin tietoihin on luotaminen, latvialaiset eivät siis ole syyllistyneet sellaisiin vää-

rinkäytöksiin tai menettelyihin, jotka olennaisesti poikkeaisivat länsimaisista käytännöistä maansa kieltä, kulttuuria ja yhteiskuntajärjestelmää puolustaessaan. Tämä ei silti tee kokonaan aiheettomaksi kysymystä siitä, missä määrin eri tilanteissa on painotettava yksilön ja (historiallisesti muodostuneen) yhteisön oikeuksia. Tämä on kysymys, joka globalisaation myötä aktualisoituu myös omassa maassamme ja koskee usein yksilöitä, jotka ovat paljon heikommassa asemassa kuin latvialaisvähemmistöihin kuuluvat.

Toisin kuin joissain aivan viime aikoina ilmestyneissä Latvian historiaa käsittelevissä teoksissa, *Tapaus Latvian* kielellinen asu on yleensä korrekti ja teksti erittäin luettava, kuten ammattitoimittajalta voidaan odottaa. Kirja on erinomainen perusteos jokaiselle, joka on kiinnostunut Latviasta – tai balttilaisista maista ylipäänsä.

**Jarre Parkatti
Johanna Virkkula**

Putinin Venäjän aatteet

Antti Karppinen: *Sirppi, vasara ja tähti. Kansallisesta aatteesta uuden Venäjän ideologia. Helsinki: WSOY, 2006.*

Vladimir Putinin värikäs presidentti-aika päättyi toukokuussa, mutta sitä ovat jo ehtineet analysoida niin venäläiset kuin ulkomaisetkin tutkijat. Viimeisten kahdeksan vuoden aikana Venäjällä – ja Venäjälle – tapahtui paljon, mutta mitä ja miksi? Menneisyyttä ja nykyisyyttä pohtimalla on koetettu hahmotella vaihtoehtoisia malleja siitä, mitä tulevaisuudessa voisi olla odotettavissa. Yrityksissä ymmärtää ja ennakoita naapurin liikkeitä ovat kunnostautuneet myös suomalaiset tutkijat ja poliitikot.

Suurlähettiläs Antti Karppisen *Sirppi, vasara ja tähti* on jatkoa kirjoille *Venäjän aatetta etsimässä* ja *Minne troikka rientää?* Pitkän linjan diplomaatti pyrkii teoksissaan sukeltamaan päivänpolitiikan pintavesistä syvälle aatteellisiin pohjavirtoihin. Niinpä Putinin kautta luotaavassa katsauksessakin kysytään, millaisia ideologioita suuntaviivoja, ihmisiä yhdistäviä mielikuvia ja ”yhteisen identiteetin” rakennusaineita vallanpitäjät ja toisaalta hänen sivistyneistöksi kutsumansa intelligentsia ovat koettaneet luoda uuden vuosituhannen Venäjälle.

Hakiessaan lähestymiskulmaa vaikeaan ja monitahoiseen aiheeseen Karppinen on tehnyt toimivan valinnan. Hän antaa

puheenvuoron venäläisille itselleen – tai ainakin venäläiselle lehdistölle. Keskustelu aatteiden tarpeellisuudesta, ”kansallisen yhtenäisyyden” etsinnästä ja ”venäläisen kansanluonteen” sopeutumisen uuden ajan haasteisiin on ollut itänaapurimme mediassa varsin vilkasta. Suomalaisen valtamedian Venäjä-diskurssiin näistä pohdinnoista on kantautunut vain satunnaisia kaikuja, mihin syynä lienevät niin kieli-ongelmat kuin voimavarojen rajallisuuskin. Karppisen tarjoama näkökulma on siis lähtökohtaisesti kiinnostava ja hedelmällinen.

Lehdistä Karppinen on ottanut mukaan melko edustavan otoksen kolmen vuoden ajalta. Päähuomio on suunnattu politiikan asiantuntijoiden kirjoituksiin oppositiolehdistöissä, jota kirjoittaja luonnehtii virkeäksi, mutta julkaisumäärältään vähäiseksi. Keskittymällä muiden teksteihin kirjoittaja antaa aatteen, ideologian ja kansan kaltaisten tulkinnanvaraisten ja lautuneiden käsitteiden määrittyä käyttäjänsä kautta, mikä tuntuu viisaalta ratkaisulta. Itse hän on pyrkinyt ottamaan ulkopuolisen tarkastelijan ja kommentaattorin roolin.

Aiheen käsitteilytavassa piilee myös kunnianhimoisen katsouksen heikkous. Teemojen, sitaattien ja kirjoittajien määrä on hengästyttävä. Hahmottamista auttaa aiheiden kronologinen ryhmittely keväästä 2003 kevääseen 2006, mutta kokonaiskuva jää hieman pirstaleiseksi ja osin ylimalkaiseksi. Se toki kertoo omaa kieltään aiheen ongelmallisuudesta. Tämän ehyempää kuvaa teemasta tuskin saisikaan. Ainakin sellaisen esittäminen herättäisi lukijassa epäilyksen varsin vapaamielisestä tulkinnasta ja yksinkertaistamisesta.

Juuri tulkinnanvarassa piileekin tämäntyyppisen teoksen perusongelma. Lyhyet sitaattit käännettyinä, asia yhteydestään irrotettuina ja uudelleen lajiteltuina